

LINA BAIRAŠAUSKIENĖ

Klaipėdos universitetas, Lietuva
Klaipėda University, Lithuania

INTERAKCINĖ ETNOGRAFIJA: METODOLOGIJA AR EPISTEMOLOGIJA?

Interactional Ethnography:
Methodology or Epistemology?

SUMMARY

This article presents transformation of social research practice in the change of methodological approach and traditions. The researcher faces a dilemma whether ethnography should be considered as methodology, research method or epistemology. It has been claimed that contemporary ethnography is collated with dialogues between cultures and interpreting them as a part of creative process of producing a narrative or a construct in conducting scientific research and carrying out an experiment that are not restrained by any disciplines. Thus, a retrospective insight into the background of ethnography and its characteristics intrinsic to ethnography in or of education unfolds interactional ethnography as an epistemology or a way of knowing and research philosophy that is distinguished by recursive, iterative and abductive logic, not a predefined set of steps or fieldwork methods.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje aptariama, kaip, kintant metodologinėms tyrimų priemonėms bei tradicijoms, transformuojasi socialinių tyrimų praktika, bei keliamas dileminis klausimas: kas yra etnografija – metodologija ar epistemologija. Teigiama, kad šiuolaikinė etnografija yra dialogas tarp kultūrų, jų interpretavimas, kūrybinis procesas, pasakojimas, konstruktas, mokslinis tyrimas ir eksperimentas, kurio neįstengia suvaržyti disciplinos. Tad būtina pažvelgti į etnografinio tyrimo atsiradimo ištakas bei charakteristikas, būdingas edukologijos mokslo kontekste, pristatančias interakcinę etnografiją kaip epistemologiją, t. y. pažinimo būdą arba tyrimo filosofiją, pasižyminčią rekursyvia, ineraktyvia ir abduktvyvia logika, bet ne iš anksto apibrėžtais žingsniais ar tyrimo lauko metodais.

RAKTAŽODŽIAI: interakcinė etnografija, metodologija, epistemologija.

KEY WORDS: interactional ethnography, methodology, epistemology.

PAGRINDINĖS KRYPTYS IR PERSPEKTYVOS

Paskutiniaisiais praėjusio amžiaus dešimtmečiais kilę debatai dėl šiuolaikinės etnografijos išryškina tris pagrindinius požiūrius: etnografijos atlikimą, etnografinę epistemologiją ir etnografinės perspektyvos naudojimą¹. Etnografinio tyrimo atlikimas siejamas su ilgalaikiu, gelminiu kultūrinės grupės stebėjimu taikant etnografinio tyrimo kriterijus, kuriuos apibrėžia mokslinė disciplina arba tyrimo laukas. Etnografinė epistemologija, arba, kaip J. Green, A. Skukauskaitė ir D. Bakeris įvardija, tyrimo logika (angl. *logic-in-use*)², remiasi labiau koncentruota nei viską apimančia prieiga tiriant tam tikros socialinės grupės kasdienį gyvenimą ir kultūrinius įpročius, nusi-stovėjusią tvarką, bei yra grindžiama kultūros teorijomis ir praktika, kilusia iš antropologijos arba sociologijos. O etnografinės perspektyvos taikymas apima metodus ir technikas, siejamus su lauko tyrimu, tačiau nebūtinai grindžiamus kultūros teorijomis sprendžiant tam tikros grupės socialinio gyvenimo klausimus. Kaip galime matyti, požiūriai į

etnografinį tyrimą skiriasi priklausomai nuo taikomų teorinių perspektyvų ir skirtingų mokslinių disciplinų. Vis dėlto, pasak Castanheira, Crawford, Dixon ir Green, esminis dalykas, bendras skirtingoms stovykloms, – atskleisti tiriant socialinę grupę sudarančius individus (angl. *insiders*), kas, jų teigimu, yra kultūrinis žinojimas, arba vidinė prasmė (angl. *insider meanings*)³. Todėl atliekant etnografinį tyrimą visų pirma vadovaujama šiuo pagrindiniu principu tiriant tiek visuomenę, šeimą, socialinę grupę, mokinių klasę, tiek socialinius procesus ar pavienius individus⁴. Kartu atkreiptinas dėmesys į Ch. Maedero išvalgas, jog diskutuojant apie skirtingas etnografines prieigas ir prieš pateikiant motyvuotą atsakymą „kas iš tikrųjų yra etnografija“⁵ ir kokie požiūriai vyrauja šių dienų moksliniame diskurse, pirmiausia derėtų pažvelgti į etnografinių tyrimų ištakas. Dėl to toliau trumpai pateiksiu keletą retrospektyvių išvalgų, padėsiančių atskleisti skirtingų etnografinių stovyklų kiltį.

ISTORINĖ RETROSPEKTYVA

Etnografijos sąvoka, ypač antropologijos mokslinėje paradigmoje, aiškinama dvejopai: kaip lauko tyrimas, kuriame atliekamas dalyvaujamas stebėjimas, ir kaip etnografinio teksto rašymas, t. y. atlikto tyrimo rezultatų pateikimas⁶. Ieškant etimologinių etnografijos šaknų dėmesys krypsta į graikų kalbos žodžių *ethno* (liet. „liaudiškas“, „kultūrinis“) ir *graphy* (liet. „reikšmės aprašymas“)

reikšmes, kurios, Ladner nuomone, pateikė pirmą etnografijos apibrėžtį kaip „rašymą apie žmones“⁷. Panašią reikšmę nurodo ir Etimologijos žodynas (*Online Etymology Dictionary*), tačiau žodžio *etnografija* ištakos čia siejamos su vokiškuoju *Ethnographie*, kuris 1812 m. moksliniame diskurse paminėtas kaip disciplina, „apibūdinanti ir klasifikuojanti žmonių rases“. Šį aiškinimą iš dalies

patvirtina žymaus šių dienų etnografinių tyrimų atstovo D. Beacho pateiktos naujos išvalgos apie etnografinių tyrimų ištakas, aptariamas Leideno universitete apgintoje H. Vermeuleno daktaro disertacijoje *Ankstyvoji etnografijos istorija ir etnologija Vokiečių Apšvietos epochoje: Antropologinis diskursas Europoje ir Azijoje, 1710–1808 (Early History of Ethnography and Ethnology in the German Enlightenment: Anthropological Discourse in Europe and Asia, 1710–1808)*⁸. Pasak Vermeuleno, antropologija kaip sociokultūrinis mokslas buvo plėtojama Göttingeno universiteto ir Vienos imperatoriškosios bibliotekos vokiškai kalbančių mokslininkų, XVIII a. vykdžiusių bendrus tyrimus kartu su Rusijos mokslų akademijos tyrėjais⁹. Minėtos studijos apėmė Sibiro, Centrinės ir Šiaurinės Azijos regionų ankstyvuosius istorijos, geografijos, lingvistikos bei etnografijos tyrimus. Reikia pripažinti, kad vėliau šių tyrimų radiniai, kaip dalis etnologinės programos (vok. *Völker Beschreibung*), pateikiami Johanno Davido Michaeliso (1717–1791) garsioje kritinėje istoriografijoje, kurioje minimos sąvokos *etnografija* (vok. *Ethnographie*) ir *etnologija* (vok. *Völkerkunde*). Remiantis Vermeulenu, Göttingeno universiteto profesorius Augustas Ludwigas von Schlözeris (1735–1809) paskaitų metu maždaug 1771–1772 m. citavo Michaeliso veikalo ištraukas ir vokiškajai mokslo bendruomenei pristatė terminus *Völkerkunde* (liet. „etnologija“), *Ethnographie* (liet. „etnografija“), *ethnographisch* (liet. „etnografinis“) ir *Ethnograph* (liet. „etnografas“). Minėti faktai liudija, kad etnografiniai terminai ir pirminiai šios metodologijos principai pirmą kartą kaip

mokslinio tyrimo metodologija konceptualizuoti vokiečių kilmės mokslininkų XVIII a. antroje pusėje.

Faktiškai galima pripažinti, kad šiuolaikinių etnografinių tyrimų pradžia tradiciškai siejama su XIX a. Vakarų Europos šalių, ypač Anglijos, antropologų darbais, kurie XX a. pradžioje paplito tarp Jungtinių Amerikos Valstijų socialinių mokslų atstovų¹⁰. Etnografijos klasika ir chrestomatiniu pavyzdžiu įvardijamas Bronisławo Malinowskio veikalas *Ramiojo vandenyno vakarinės dalies agronautai* (angl. *Agronauts of the Western Pacific*, 1922), kuris papildė lauko tyrimų koncepciją, pristatė dalyvaujamojo stebėjimo metodą ir suformulavo pirmuosius etnografinio rašymo principus – etnografinį tekstą¹¹. Kitas svarbus aspektas – pirmieji bandymai teorizuoti etnografinius tyrimus socialinių mokslų kontekste įvyko 1907 m. Paryžiaus debatų metu. Rene Worms atstovavo požiūriui, kad etnografija yra „egzotinių bendruomenių“ tyrimo metodas. Tuo tarpu kitą stovyklą reprezentavo Emilie'is Durkheimas, kuris etnografinį tyrimą siejo su platesnio nei diskriptyvaus tyrimo kontekstu bei teigė, kad ši metodologija įgalina analizuoti kultūras, kultūrinius procesus ir jų kismą laike. Be to, Durkheimo kritika dėl etnografijos paskirties tirti tik vadinamąsias „egzotines“ tautas tapo akstinu plėtoti šią metodologiją ne tik antropologijoje, bet ir kitose mokslinėse disciplinose atskleidžiant įvairių socialinių grupių kultūrinių žinių, ypatumų ir praktikų kontravimą. Reikia pabrėžti, kad debatai dėl etnografinio tyrimo konceptualizavimo tęsiasi iki dabar, nes darnios nuomonės šiuo klausimu nėra. Antai L. Smithas pa-

teikė retorinį klausimą: „Etnografija yra etnografija ar etnografija?“ (angl. *Ethnography is ethnography is ethnography?*) (bei suskubo atsakyti: „Etnografija, kaip socialinis mokslas, daloma atsižvelgiant į nacionalines ribas (pvz., JAV, JK ir Tautų Sandrauga), disciplinas (pvz., edukologija, sociologija ir antropologija), domėjimosi sritį (mokyklos klasės analizė, inovacijos ir vertinimas), mažesnes tarpasmenines universitetų grupes (pvz., Stanford, Manchester, East Anglia ir kt.), paradigmines perspektyvas (pvz., neopozityvizmas, interpretatyvizmas ir kritinė teorija)¹². Kaip matome, Smitho nuomone, etnografijos apibrėžtis priklauso nuo skirtingų stovyklų ir veikėjų: nacionalinių tradicijų, universitetų grupių, konceptualiųjų ir teorinių perspektyvų, t. y. filosofinių požiūrių ir etnografinio tyrimo objekto¹³. Greta to, mokslininkas išvelgia, viena vertus, pavojus, skaldančius etnografinio tyrimo lauką, kita vertus, siūlo atkreipti dėmesį į atsiveriančias galimybes pradėti produktyvų dialogą panaudojant požiūrių skirtybes ir tokiu būdu praplečiant etnografinių tyrimų ribas. Tačiau Maederas, kalbėdamas apie etnografinių tyrimų populiarėjimą ir skirtingų požiūrių plitimą dėl globalizacijos procesų ir informacinių technologijų pažangos, atveriančių kelią mokslinio

žinojimo pasaulinei sklaidai, pažymi, jog kalbos barjerai nėra peržengiami taip sparčiai¹⁴. Dėl šios priežasties Vokietijos, Prancūzijos arba Lotynų Amerikos etnografinė tradicija yra ignoruojama angliakalbėse šalyse¹⁵. O Beachas, apibrėždamas pagrindinius sociokultūrinės etnografijos bruožus, skiria dvi pagrindines etnografinių tyrimų stovyklas – daugiau sociologinę pakraipą turinčią europietiskąją perspektyvą ir antropologinę kryptį atspindinčią amerikietiskąją¹⁶. Teigiama, kad tokia takoskyra atsirado dėl pernelyg statiškos disciplinos britiškoje etnografijoje bei XX a. septintajame dešimtmetyje vykusių teorinių nuostatų – poststruktūralizmo, socialinio konstruktivyvizmo, feminizmo – kaitos¹⁷. Vis dėlto C. McKenna, reziumuodama etnografijos esmės debatus, siūlo atkreipti dėmesį į bendrybes, kurios vienija skirtingų stovyklų požiūrius ir gali būti įvardijamos „pamatinium“ etnografijos principu – socialinės visuomenės grupės ir kultūros tyrimu, grindžiamu „buvimu, matymu, rašymu“, pasitelkiant eminę perspektyvą¹⁸. Būtent šio principo taikymas įgalina atskleisti ir suprasti sudėtingą, visuminį žmonių grupės paveikslą, atspindintį jos narių elgesį, įpročius, vertybes bei prasmes, kurias bendruomenės nariai suteikia savo gyvenimo būdui¹⁹.

EDUKACIJOS ETNOGRAFIJA

Grįžtant prie etnografinių tyrimų tarpdiscipliniškumo, reikia paminėti, kad edukologijoje ryškus etnografijos proveržis įvyko praeito amžiaus antroje pusėje stengiantis reaguoti į naujus švietimo iššūkius, atskleidžiant švietimo sistemos

dalyvių kasdienio gyvenimo kultūrinius ypatumus (angl. *patterns*) ir pasaulio prasmes²⁰. Pirmieji tokio pobūdžio tyrimus atliko antropologai, siekę suprasti mokinių socializacijos procesus skirtinguose kultūriniuose kontekstuose, todėl

iš pradžių edukacijos etnografija vadinta „edukacijos antropologija“²¹. S. Galman vadina Margaret Mead edukacijos etnografijos pradininke, kuri atkreipė dėmesį į tyrėjų socialinę atsakomybę bei etinius klausimus atliekant tyrimus mokykloje²². Kaip žinia, šiuolaikinė edukacijos etnografija dažniausiai įvardijama tyrimo metodologija, pateikiančia ir plėtojančia edukologijos teorijas, praktikas, veiklos kryptis ir patirtis, kurios leidžia paaiškinti švietimo politikos procesus bei reiškinius teorinėje ir praktinėje plotmėje²³. Greta to, McKenna teigimu, edukacijos etnografija leidžia atskleisti kasdienės švietimo procesų kūrėjų ir dalyvių praktikas identifikuojant platesnius socialinius ryšius ir santykius bei išryškinant edukacijos subjektų veikmę įvairiuose švietimo procesuose. Kiek kitaip Green ir Bloome'as apibrėžia edukacijos etnografiją, nurodydami ryšius su antropologija, sociologija ir edukologija. Euristicai, pasak mokslininkų, yra du būdai, pagal kuriuos išskiriami etnografiniai tyrimai edukologijoje: 1) etnografija ir etnografiniai edukologijos tyrimai (angl. *ethnography of education*); 2) etnografija ir etnografiniai tyrimai edukologijoje (angl. *ethnography in education*). Pirmuoju atveju prototipiškai įtraukiami antropologai ir sociologai, naudojantys švietimą kaip tyrimų lauką adaptuodami tam tikrus teorinius rėmus, tyrimo metodus, istorines savo lauko tradicijas bei pačią discipliną. Tokiu būdu jie konstruoja supratimą apie edukacinių procesų reikšmes per vietinės grupės žiūros lauką. Anot šios perspektyvos, edukacijos vieta, pavyzdžiui, mokykla, preliminariai suvokiama kaip fizinė vieta, tačiau

etnografinio tyrimo metu tampa tyrimo lauku, veiksmų ir įvykių lokalizacijos epicentru. Pažymėtina, jog šį požiūrį papildančios teorinės prieigos nebūtinai atitinka tiriamųjų edukacinių subjektų poreikius, rūpesčius ar problemas. Kitą požiūrį atspindi antroji, euristiškai teigianti, kad edukacijos etnografiniai tyrimai grindžiami žinojimu, kurį pateikia edukologijos mokslas bei papildo antropologinės ir sociologinės istoriškai susiformavusios etnografinės tradicijos bei teorinės nuostatos. Šios krypties tyrimus lydi edukaciniai klausimai, tikslai, prielaidos, poreikiai ir problemos, formuojantys specifinius edukacijos etnografijos bruožus. Pažymėtina, kad minėtas požiūris laikosi nuostatos, jog edukaciniai procesai apima abi dimensijas – fizinės vietos ir intelektualinio žinojimo, kurios yra neatskiriamos tyrimo lauko dalys, atskleidžiančios esminius tyrimo klausimus. Green ir Bloome'as taip pat pabrėžia, kad edukacijos etnografija atliekama edukologijos srities atstovų, pavyzdžiui, mokytojų, mokytojų rengimo specialistų, švietimo administratorių ir pan., taikančių etnografinę perspektyvą ir etnografinius metodus. Kiek išsamesnį etnografijos edukacijoje ir edukacijos etnografijos skirties aiškinimą pateikia Maederas²⁴. Pirmuoju atveju etnografai dirba tyrėjais ir atsako į rėmėjo arba užsakovų, pavyzdžiui, vyriausybinių organizacijų, fondų, mokyklų ar profesinių asociacijų, suformuluotus klausimus bei ieško atsakymų pačioje švietimo sistemoje ir netiria atskirų reiškinių konkrečioje švietimo institucijoje, kaip antai analizuojamos heterogeniškumo klasėje problemos arba identifikuojami specifiniai reikalavimai

mokymo procesui. Čia vertėtų atkreipti dėmesį, kad tyrėjo sąmoningumas bei kūrybiškumas gali lemti tyrimo didesnę indėlį edukologijos mokslui, nei numatyti tikslai. Tačiau šiuo atveju vis dėlto labiau akcentuojamas reikiamos informacijos pateikimas užsakovams nei mokslinis reikšmingumas. O edukacijos etnografija, priešingai, remiasi socialinių mokslų klausimais ir naudoja švietimo sritį kaip areną tirti kultūrinius reiškinius ir problemas, pavyzdžiui, socializaciją, socialinę nelygybę, jėgos santykius, socialines struktūras bei mokymąsi, suvokiamą platesniu nei atskiros discipli-

nos kontekstu. Be to, edukacijos etnografijoje įprasta tirti švietimo institucijas atskleidžiant paslėptas reikšmes, neinstitucines žinių įgijimo formas, ypatumus bei išryškinant kontrastą tarp institucinės, arba socialinės, grupės, retorikos ir realybės visuomenėje, organizacijos lygmenyje, sugretinant švietimo ir politinius klausimus bei interesus. Kitaip tariant, edukacijos etnografija siekia praturtinti edukologijos mokslą nauju žinojimu atskleidžiant tiek individualiame, tiek instituciniame lygmenyse vyraujančius kultūrinius edukacinių procesų ypatumus ir gyvenamojo pasaulio reikšmes.

INTERAKCINĖ ETNOGRAFIJA

Interakcinė, arba sąveikos, etnografijos perspektyva buvo pradėta taikyti Santa Barbaros (Jungtinės Amerikos Valstijos) klasės diskurso grupės narių praėjusio amžiaus pabaigoje²⁵. Ši perspektyva grindžiama teoriniais kultūros antropologijos darbais²⁶, interakcine sociolingvistika²⁷ ir diskurso analize²⁸ bei įgalina sistemiškai nagrinėti, kaip *lingua* kultūros (angl. *linguaculture*) grupės nariai diskursyviai konstruoja sąveikos ypatumus ir savo socialinio pasaulio prasmes. Pastarąjį terminą – *lingua* kultūra – pateikė M. Agaras, teigdamas, kad kiekviena socialinė grupė sudaro savo *lingua* kultūrą²⁹. Mokslininkas pabrėžia stiprų ryšį tarp kalbos ir kultūros, kuri šiuo atveju pozicionuojama virš žodyno pateikiamų žodžių reikšmių, atspindinčių tik kultūros paviršių.

Vis dėlto logiškai kyla klausimas, koks interakcinės etnografijos ypatumas? Kaip galima spręsti iš pačių šios etno-

grafijos atšakos kūrėjų ir plėtojų darbų, interakcinė etnografija, pasitelkdama diskurso analizę, atskleidžia sąveikinių edukacijos procesų konstravimo ypatumus laiko tėkmėje bei esant tam tikroms sąlygoms³⁰. Ši epistemologija grindžiama trimis pagrindiniais principais: kultūrine praktika, kontrastinės analizės atlikimu ir holistinės perspektyvos taikymu, kuriuos toliau aptarsiu³¹.

Kultūrinė praktika (angl. *cultural practices*) yra svarbiausias interakcinės etnografijos principas, kuris reiškia, kad tyrimas grindžiamas kultūros teorijomis, o tyrėjas viso tyrimo metu siekia atsirišti nuo išankstinių nusistatymų ir į tyrimo lauką įžengia vadovaudamasis emine perspektyva. Stebėtojo „iš vidaus“ (angl. *insider*) perspektyva, pasak Green, Skukauskaitė, Dixon ir Córdova, padeda tyrėjui suvokti socialinės grupės kultūrinius ypatumus ir kultūrines praktikas, kurios kinta laike bei sąveikų procese

ties tarp pačios grupės narių, tiek ir sąveikoje su kitais (angl. *outsiders*)³². Pažymėtina, kad vienas individas negali žinoti visko, todėl kultūrinės žinios priklauso visai grupei³³. Vadinasi, kaip pabrėžia Katz ir Green, laikantis interakcinės etnografijos principų, etnografas negali remtis tik vieno informanto duomenimis etnografiniame rašyme³⁴.

Kontrastinė perspektyva (angl. *contrastive perspective*) yra vienas pagrindinių elementų interakcinės etnografijos tyrime, apimantis tris fazes: 1) duomenų rinkimo metodų, teorijos ir / arba perspektyvos trianguliaciją; 2) kontrastinio tinkamumo perspektyvos taikymą, kuri nurodo išgyventų atskirų momentinių įvykių funkcinis ryšius bei atskleidžia eminius procesus ir praktikas; 3) požiūrio konflikto (angl. *frame clashes*) bei esminio taško (angl. *rich point*) analizę, kaip erdvės, padedančios identifikuoti kultūrinį žinojimą ir diskursyvius praktikos ypatumus³⁵.

Holistinė perspektyva aprėpia anksčiau minėtus du esminius interakcinės etnografijos elementus: atskiri įvykiai, kultūrinės praktikos susiejami į vieną visumą arba vaizdinį, atspindintį tiriamos grupės specifinius kultūrinius ypatumus. Svarbu paminėti, kad mokslininkų nuomone³⁶, etnografiniame tyrime nėra bendro požiūrio, kas yra visuma, tačiau bendrasis principas, pasak šių mokslininkų, vienijantis visų požiūrių atstovus, yra sieti atskiras individualias dalis į bendrą visumą, todėl vieno individo įvykiui gali būti taikoma gelminė analizė siekiant išsiaiškinti ir identifikuoti panašių įvykių kultūrinius elementus.

O remiantis S. B. Heath³⁷ ir Agaro³⁸ teorinėmis išvalgomis, Santa Barbaros klasės diskurso grupės nariai Green, Skukauskaitė ir Baker suformulavo keturis interakcinės etnografijos principus, padedančius sistemiškai analizuoti, kaip individai, gyvendami ir bendraudami tam tikroje aplinkoje ir *lingua* kultūrinėje grupėje, diskursyviai formuoja tam tikrus požiūrius, veiksmus ir supratimą apie save, savo grupę ir pasaulį³⁹.

Pirmasis principas teigia, kad interakcinė etnografija yra nelineinis procesas, todėl tyrime privalu taikyti abduktiviąją tyrimo logiką, kuria remdamasis tyrėjas nagrinėja daugialypes perspektyvas daugybiniuose laiko momentuose⁴⁰. Akcentuojama, jog esminiai taškai (angl. *rich point*), galintys išskirti bet kuriuo tyrimo momentu, atlieka pagrindinį nurodomąjį vaidmenį priešingos krypties (angl. *backwards mapping*) bei priekinės krypties kartografijoje (angl. *forward mapping*), stengiantis suvokti *lingua* kultūrą, kurią išryškina požiūrių konfliktas (angl. *frame clash*) tarp to, kas vyksta tiriamųjų grupėje, ir tyrėjo pirminio suvokimo. Tokiu būdu tyrėjas, taikydamas rekursinę logiką, analizuoja istorines ir ateities trajektorijas (angl. *roots and routes*), atskleidžiančias „vidinį“ (angl. *insiders*) žinojimą, atsirandantį pasikartojančių interaktyvių veiksmų metu⁴¹.

Antrasis principas skatina tyrėją atsisakyti etnocentrizmo bei pažvelgti į tiriamą grupę ar reiškinį iš vietinių (angl. *insiders*) perspektyvos kartu reflektyviai suvokiant ir atribojuant savo nuomonę bei patirtį. Būtent tyrėjo eminė perspektyva ir abduktiviosios logikos taikymas padeda duomenų analizės tarpsniu

atskleisti ryšius tarp diskursyvių pasirinkimų įvairių sąveikų metu bei pasiekti visuminį tiriamojo reiškinio suvokimą. Čia taip pat vertėtų atidžiau pažvelgti į grupės narių vartojamus vietinius terminus, kurie suponuoja atsakymus į tai, ką individai sako ir kaip prasmes išreiškia per savo *lingua* kultūrinės reikšmės⁴². Anot Agaro, derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad *lingua* kultūra nėra statiškas darinys, priešingai, jis kinta laike⁴³. Be to, etnografas, įžengęs į tyrimo lauką, atsineša savąją *lingua* kultūrą (LC 1), kuri vėliau, įvykus tiriamosios socialinės grupės ar individo bei tyrėjo *lingua* kultūrų susidūrimui, virsta naująja *lingua* kultūra (LC 2). Kitaip tariant, šis diskurso reikšmės ir veiksmo ryšys suponuoja, kad individai aktyviai konstruoja savo socialinę realybę bei produkuoja reikšmes, padedančias užmegzti sąveiką su kitais.

Trečiasis principas, ribų pasirinkimas ir atskleidimas, garantuoja tyrimo skaidrumą ir perspėja tyrėją nurodyti visus teorinius, metodologinius, technologinius ir kitus pasirinkimus, taip apibrėžiant tyrimo apimtį, kuri lemia tam tikrų argumentų pateikimą duomenims pagrįsti. Skukauskaitė akcentuoja, jog siekiant skaidrumo, privalu ne tik apibrėžti tyrimo ribas, bet ir nurodyti, kokia teorija grindžiama empirinė analizė, bei išsamiai paaiškinti, koku būdu gauti įrašai ir kaip jie transkribuoti, kokie kriterijai taikyti analizuojamų įrašų pasirinkimui bei įvardyti faktorius, lėmusius reikšmių ir prasmių konstravimą, galiausiai, pasak mokslininkės, privalu aptarti įrašų archyvavimo klausimus⁴⁴. Čia vertėtų atkreipti dėmesį, kad interakcinės etnografijos atveju įrašai nėra duomenys, nes duomenis kuria tyrėjas atlikdamas tam tikrus sprendimus, apibrėždamas ribas, teorines perspektyvas, siekdamas rasti atsakymą į tyrimo klausimus. Todėl tyrimo ribų numatymas ir apsisprendimas dėl įrašų gavimo, analizės, atrankos ir archyvavimo būdų yra esminiai žingsniai pateikiant etnografinį aprašymą, vaizduojantį *lingua* kultūros reikšmes.

O ketvirtasis principas, ryšių paieška, primena, kad norint suprasti *lingua* kultūrą, reikia atsizvelgti į įvairių kontekstą – sociopolitinę sistemą, ekonominę aplinką, visuomenės pokyčius, politiką, vietos kontekstą, kuriuose žmonės gyvena, kalba ir kuria savotišką pasaulio, kultūros, savęs ir savo veiksmų sampratą⁴⁵. Dėl minėtų priežasčių etnografas, pateikdamas interpretacijas bei aiškindamas *lingua* kultūros reikšmes, privalo remtis mokslinė literatūra, atspindinčia minėtus kontekstus⁴⁶. Be to, reikia pažymėti, kad šios kontekstinės aplinkybės dažnai vidiniams grupės nariams nėra pastebimos, todėl tyrėjui svarbu visų pirma atlikti retrospektyvią socialinės grupės istorinę analizę, kuri gali atskleisti svarbias kontekstines aplinkybes ir jų ištakas, leidžiančias tiksliau identifikuoti, kaip konstruojama tyrimo dalyvių *lingua* kultūra.

IŠVADOS

Šiame straipsnyje pateikta pagrindinė tezė – interakcinė etnografija yra tyrimo epistemologija, apimanti tyrimo metodus

ir teorines perspektyvas, kurios įgalina atskleisti ir aprašyti, kaip socialinės grupės nariai, būdami tam tikroje aplinkoje

ir *lingua* kultūrinėje grupėje, konstruoja naują žinojimą, reikšmes ir prasmes, požiūrius, veiksmus ir supratimą apie save, savo grupę ir pasaulį veikiami istorinio, politinio ir kultūrinio kontekstų. Ši epistemologija grindžiama trimis pagrindiniais principais: kultūrinė praktika, kontrastinės analizės atlikimu ir holistinės perspektyvos taikymu. Dėl to etnografo pagrindiniu tikslu tampa socialinės elgsenos stebėjimas: ką nariai sako ir daro, su kuo, kokiomis sąlygomis, kada ir kur bei kokius artefaktus panaudoja ir kokios šios elgsenos pasekmės grupei bei atskirai kiekvienam individui.

Vis dėlto etnografijos apibrėžtis daugiausia priklauso nuo skirtingų stovyklų ir veikėjų: nacionalinių tradicijų, universitetų grupių, konceptualiųjų ir teorinių

perspektyvų, t. y. filosofinių požiūrių ir etnografinio tyrimo objekto. Tačiau nepaisant minėtų skirtumų, edukacijos etnografiją telkia švietimo institucijų ir jų dalyvių tyrimai, atskleidžiant paslėptas reikšmes, neinstitucines žinojimo įgijimo formas, ypatumus bei išryškinant kontrastą tarp institucinės, arba socialinės, grupės, retorikos ir realybės visuomenėje, organizacijos lygmenyje, sugreitinant švietimo ir politinius klausimus bei interesus. Šiuos diskursyvius formuojamus požiūrius, veiksmus ir supratimą padeda atskleisti keturi interakcinės etnografijos principai – nelinijiniškumo, etnocentrizmo atsisakymo, ribų pasirinkimo ir atskleidimo bei ryšių ieškojimo – išaugantys iš metodologinių rėmų į episteminę priega.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Judith Green, David Bloome, *Ethnography and Reading: Issues, Directions, and Findings. 32nd Yearbook of the National Reading Conference*, Jerome Niles (ed.). Rochester, NY: National Reading Conference, 1983.
- ² Judith Green, Audra Skukauskaitė ir Douglas W. Baker, *Ethnography as Epistemology: An Introduction to Educational Ethnography. Research Methodologies and Methods in Education*, 2012, p. 309–321.
- ³ Judith Green et al., *Epistemological Issues in the Analysis of Video Records: Interactional Ethnography as a Logic of Inquiry. Video Research in the Learning Sciences*. Ricki Goldman at. al. (ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2007, p. 115–132.
- ⁴ Christopher Pole and Marlene Morrison, *Ethnography for Education*. Buckingham: Open University Press, 2003.
- ⁵ Christopher Maeder, *What Can be Learned?: Educational Ethnography, the Sociology of Knowledge, and Ethnomethodology. The Wiley Handbook of Ethnography of Education*, Dennis Beach, Carl Bagley, Sofia Marques da Silva (eds). Blackwell: Wiley, 2018, p. 135–150.
- ⁶ Tim Ingold, *Anthropology and / as Education*. London: Routledge, 2017.
- ⁷ Sam Ladner, *Practical Ethnography: A Guide to Doing Ethnography in the Private Sector*. Walnut Creek: Left Coast Press, 2014, p. 15.
- ⁸ Dennis Beach, *International Trends and Developments in the Ethnography of Education. Acta Paedagogica Vilnensia*, 39, 2017, p. 15–30.
- ⁹ Han F. Vermeulen, *Early History of Ethnography and Ethnology in the German Enlightenment: Anthropological Discourse in Europe and Asia, 1710–1808*. Doktoro disertacija. Leiden University, 2008.
- ¹⁰ Ladner, p. 23.
- ¹¹ Pole and Morrison, p. 45.
- ¹² Louis M. Smith, L. *Critical Introduction: Whither Classroom Ethnography? Classroom Ethnography*, Martyn Hammersly (ed.). Milton Keynes, UK: Open University Press, 1990, p. 1–12.
- ¹³ Smith, p. 2.
- ¹⁴ Maeder, p. 138.

- ¹⁵ Ten pat, p. 138.
- ¹⁶ Beach, p. 16.
- ¹⁷ Ten pat, p. 17.
- ¹⁸ Crystal McKenna, *School Culture for Change: An Ethnography of a Progressive K-8 Charter School*. Doktoro disertacija. Prescott College, 2018, p. 71–72.
- ¹⁹ Bronislovas Bitinas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žydžiūnaitė, *Kokybiųjų tyrimų metodologija: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
- ²⁰ David Mills and Missy Morton, *Ethnography in Education*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2013.
- ²¹ Daniel A. Yon, Highlights and Overview of the History of Educational Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 32(1), 2003, p. 411–429.
- ²² Sally Campbell Galman, *Shane, the lone ethnographer: A beginner's guide to ethnography*. Lanham, MD: AltaMira Press, 2007.
- ²³ Geoffrey Walford, Recognizable Continuity: A Defense of Multiple Methods. *The Wiley Handbook of Ethnography of Education*. Dennis Beach, Carl, Bagley and Sofia Marques da Silva (eds). Blackwell: Wiley, 2018, p. 15–29.
- ²⁴ Maeder, p. 141.
- ²⁵ Green et al., p. 115.
- ²⁶ Clifford Geertz, *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York: Basic Books, 1983.
- ²⁷ Jenny Gumperz, Interactive Sociolinguistics on the Study of Schooling. *The Social Construction of Literacy*, Jenny Cook-Gumperz (ed.). New York: Cambridge University Press, 1986, p. 45–68.
- ²⁸ Norman Fairclough, Discourse and Text: Linguistic and Intertextual Analysis Within Discourse Analysis. *Discourse and Society* 3(2), 1993, p. 193–218.
- ²⁹ Michael Agar, *Language Shock: Understanding the Culture of Conversation*. New York: Morrow, 1994.
- ³⁰ Green and Bloome, p. 2; Green et al, p. 354.
- ³¹ Green, Skukauskaitė, Baker, p. 312.
- ³² Green et al, p. 354.
- ³³ Green, Skukauskaitė, Baker, p. 312.
- ³⁴ Laurie Katz and Judith Green, Researching the Intersection of Program Supervision and Field Placements: Interactional Ethnographic Telling Cases of Reflexive Decision-Making Process. *A Companion to Research in Teachers Education*, Michael A. Peters, Bronwen Cowie, Ian Menter (eds). Singapore: Springer, 2017, p. 237–251.
- ³⁵ Judith Lee Green, Carol N. Dixon and Amy Zaharlick, An Ethnography as a Logic of Inquiry. *Handbook of Research on Teaching the English Language Arts*. James Flood et al. (eds). 2 leid. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2003, p. 201–224.
- ³⁶ Green et al., p. 354.
- ³⁷ Shirley B. Heath, Ethnography in Education: Defining the Essentials. *Children in and out of School: Ethnography and Education*, Perry Gillmore and Allan A. Glatthorn (eds). Washington, D.C.: Center for Applied Linguistic, 1982, p. 33–55.
- ³⁸ Agar, p. 56.
- ³⁹ Green, Skukauskaitė ir Baker, p. 312.
- ⁴⁰ Audra Skukauskaitė, The Systematic Analyses of Layered Meanings Inscribed in Interview Conversations: An Interactional Ethnographic Perspective and Its Conceptual Foundations. *Acta Paedagogica Vilnensia* 39, 2017, p. 45–60.
- ⁴¹ Skukauskaitė, p. 50.
- ⁴² Ten pat, p. 49.
- ⁴³ Agar, p. 56.
- ⁴⁴ Skukauskaitė, p. 51.
- ⁴⁵ Green, Skukauskaitė ir Baker, p. 309.
- ⁴⁶ Skukauskaitė, p. 51.